

CONVERSA

AGUSTÍ LÓPEZ
POLÍTIC DE LLARGA
TRAJECTÒRIA I
IMPULSOR DELS
ESTUDIS DE
SECUNDÀRIA A SORT

PRIMERS RELLEUS

JÙSEP LOÍS
SANS SOCASAU

ENTITAT

GRUP CULTURAL
LO VENT DE PORT

ENTREVISTA

XAVIER BALLARÍN

RETRAT DE FAMÍLIA

ELS CANUT AMAT,
DE VILALLER

PERFILS

MARIA AURORA
GARRETA IBOR
JOSÉ ANTONIO
LÓPEZ

PATRIMONI

L'ESPLENDOR
DE ROMA AL
PALLARS
ELS 'AUVIATGES'
ARANESOS
BRAMANT PER
ARAN, 'DUÇ'
PER 'ALÚS'
L'EXÒTICA
'DAMA' DE LES
VALLS D'ÀNEU

A PEU

EL CAP DE
BOUMORT DES DEL
COLL DE LLÍVIA

DOSSIER

L'ESTIU EIG AL PIRINEU

23 PÀGINES DEDICADES A PARLAR DE L'ARRIBADA
DELS PRIMERS ESTIUJANTS, DELS HOTELS I
DELS CÀMPINGS QUE ELS ACOLLIEN, DELS
TAXISTES QUE ELS TRASLLADAVEN I DE
LES ACTIVITATS QUE HI FEIEN, COM EL
TERMALISME O L'EXCURSIONISME

PVP 12€

No abaixem la guàrdia

Defensa l'aigua des de casa teva

Tot i que de tant en tant plou, el problema de la falta d'aigua comença a ser estructural i des de casa nostra no podem abaixar la guàrdia, hem de mantenir comportaments solidaris que evitin el malbaratament d'un bé escàs.

ÉS FÀCIL: 10 CONSELLS QUE DONEN VIDA

1 EL WC NO ÉS UNA PAPERERA

Una descàrrega de cisterna gasta entre 9 i 12 litres d'aigua. Fem-ne un ús responsable i no hi llencem deixalles.

2 LA DUTXA ÉS REUTILITZABLE

Omplir la banyera consumeix entre 200 i 300 litres d'aigua. Una dutxa la fem amb només el 20% d'aquesta aigua, i si posem una galleda a sota aprofitarem l'aigua que corre fins que surt calenta.

3 VIGILA L'AIXETA

Una aixeta oberta raja a 10 litres per minut. Tanquem-la mentre ens ensabonem, ens raspellem les dents o rentem els plats a mà.

4 REAPROFITA L'AIGUA QUAN CUINES

La que fem servir per rentar aliments o per bullir-los, una vegada torni a la temperatura ambient, ens serveix per regar les plantes.

5 RENTADORES I RENTAPLATS AL MÀXIM

El cicle d'una rentadora utilitza de 60 a 90 litres d'aigua (uns 200 litres si no és de baix consum), i el del rentaplats de 18 a 30 litres. Posem-los a plena capacitat i fem servir els programes llargs.

6 ENGANYA LES CISTERNES DE CASA

Si col·loquem una o dues ampolles de plàstic plenes dins la cisterna, reduïrem a la meitat l'aigua en cada descàrrega.

7 LES AIXETES SEMPRE AL DIA

Posem al dia les aixetes de casa, una petita fuga suposa el malbaratament d'entre 6.000 i 36.000 litres a l'any. A més, amb la instal·lació d'atomitzadors, reduïrem fins a un 50% l'aigua que surt de l'aixeta.

8 COTXE NET AL TÚNEL DE RENTAT

Per rentar els vehicles fent servir la mànega necessitem més de 300 litres d'aigua. La millor opció és el túnel de rentat o fer-ho amb una galleda i una esponja.

9 REGAR LA GESPA O L'HORT, AL CAPVESPRE

Per regar una superfície de gespa de 100 m² són necessaris 400 litres d'aigua. Evitem l'evaporació regant al capvespre i en un sol reg abundant.

10 CUIDEM LA QUALITAT DE L'AIGUA

Hi ha molts productes que s'aboquen a l'aigüera que són de difícil eliminació o nocius. Un litre d'oli mineral pot contaminar 10.000 litres d'aigua. Cal separar-los i portar-los a la deixalleria.

Defensar cada gota d'aigua és cosa de tots.

Els ajuntaments revisen cada any canonades i dipòsits, ramaders i agricultors instal·len sistemes més eficients de reg i nosaltres podem pensar quins usos d'aigua són prescindibles i superflus a casa en temps de sequera.

Diputació de Lleida

La força dels municipis

DIRECCIÓ >

Guillem Lluch Torres
guillem@grupgavarres.cat

COORDINACIÓ DE CONTINGUTS >

Jordi Nierga
garonanogueres@grupgavarres.cat

REDACCIÓ >

Telèfon 972 46 29 29
garonanogueres@grupgavarres.cat

COL·LABORACIONS >

Claudio Aventin-Boya
Adrià Ballester
Meritxell Bellera Francès
Xavier Bermúdez
Joan Blanco
Susanna Casanovas
Arcadi Castelló Cadena
Jordi Castelló Carretero
Carme Escalles
Lorena Farràs Pérez
Manel Figuera
Laura Fuses Navarra
Tomàs Garcia Espot
Roger Gras
Xavi Gutiérrez Riu
Rosendo Manrique Manrique
Manu Moga Rella
Jordi Però Enjaume
Eva Perisé
Àngel del Pozo
Gerard Raimat
Ferran Rella
Lara Ribas
Francesc Rodríguez
Pau Rovira
Jusèp Loís Sans Socasau
Felipe Valladares
Marc Viaplana

EDICIÓ DE TEXTOS >

Roser Bech Padrosa

IMPRESSIÓ > Rotimpres

DISTRIBUCIÓ >

Grup Gavarres (972 46 29 29)
gestió@grupgavarres.cat

ISSN > 2696-8479

eg

EDITORIAL GAVARRÉS

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.grupgavarres.cat

DIRECCIÓ EDITORIAL >

Àngel Madrià
angel@grupgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART I MAQUETACIÓ >

Jon Giere
Mònica Sala Ametller
garonanogueres@grupgavarres.cat

COMUNICACIÓ >

Jordi Nierga
comunicacio@grupgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >

gestio@grupgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >

subscripcions@grupgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS >

gavarres@grupgavarres.cat
garrotxes@grupgavarres.cat
alberes@grupgavarres.cat
cadipedaforca@grupgavarres.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

> Premi Nacional de Comunicació
de Proximitat 2023

FOTO DE PORTADA
REALITZADA AMB
OBJECTES HABITUALS
DELS ESTIUEJANTS.
AUTOR: FELIPE
VALLADARES.

SUMARI

4-5 PRIMERS RELLEUS

Aran e es delà

JUSÈP LOÍS SANS SOCASAU (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

6-12 ACTUALITAT

ENTITAT / ENTREVISTA / REPORTATGE / PUBLICACIONS

14-19 CONVERSA

Agustí López

GUILLEM LLUCH TORRES (TEXT) // FELIPE VALLADARES (FOTOGRAFIA)

20-23 RETRAT DE FAMÍLIA

Els Canut Amat, de Vilaller

SUSANNA CASANOVAS (TEXT) // ROGER GRAS (FOTOGRAFIA)

24-27 PERFILS

Maria Aurora Garreta Ibor

LORENA FARRÀS PÉREZ (TEXT) // JORDI PERÓ ENJAUME (FOTOGRAFIA)

José Antonio López

FERRAN REL·LA (TEXT) // JOAN BLANCO (FOTOGRAFIA)

29-53 DOSSIER

L'estiueig al Pirineu

GUILLEM LLUCH TORRES (COORDINACIÓ)

54-63 PATRIMONI

ARQUEOLOGIA / ETNOLOGIA / GEOLOGIA / HISTÒRIA DE L'ART / FAUNA

64-65 A PEU

El cap de Boumort des del coll de Llivia

MANEL FIGUERA (TEXT I FOTOGRAFIA)

Barret de palla.
FOTO: Alejandro Canela.

conversa

AMB UN REFERENT POLÍTIC I PEDAGÒGIC > ÉS COMPLICAT SER DEL PALLARS I NO SABER QUI ÉS AGUSTÍ LÓPEZ. ALS CÀRRECS D'ALCALDE DE SORT DURANT DUES DÈCADES, DIPUTAT AL PARLAMENT PER CIU DURANT QUATRE LEGISLATURES O PRESIDENT DEL CONSELL COMARCAL DEL PALLARS SOBIRÀ DURANT UNA PILA D'ANYS, CAL SUMAR-HI TASQUES TAN RELLEVANTS COM LA POSADA EN MARXA DELS ESTUDIS DE SECUNDÀRIA A SORT O PROJECTES MÉS RECENTS VINCULATS AMB EL PATRIMONI GEOLÒGIC DE LA COMARCA.

GUILLEM LLUCH TORRES > TEXT
FELIPE VALLADARES > FOTOGRAFIA

Agustí López

Agustí López Pla va néixer a casa Misseret de Sort l'octubre de 1952. De mare pallaresa i pare salmantí, va créixer a Vilafranca del Penedès i va fer els estudis universitaris a Barcelona. La feina el va dur de nou al Pallars, on va decidir establir-s'hi i on va desenvolupar una extensa carrera política.

—D'on us ve el vincle amb el Pallars?

—«La meva mare era filla de casa Misseret de Sort, també coneguda com a casa Feliciano. El meu pare hi va arribar a l'any 1944, en l'època en què van blindar militarment la frontera per evitar que entressin els maquis. Aquí a Sort hi va arribar una divisió i el meu pare, que era fill d'Iruelos, un poble de Salamanca, en formava part, perquè era metge de l'exèrcit. Aquí va conèixer la meva mare en un ball de Sant Joan, el 1948 es van casar i van tenir tres fills, el més xic dels quals soc jo. Quan tenia pocs mesos, vam marxar cap a Vilafranca del Penedès perquè al meu pare el van destinar allà, però a Sort hi veníem

els estius i setmanes santes. A més, hi vaig viure un any sencer, el 1959, quan es va morir el meu padrí Feliciano, ja que la meva mare va pujar a fer companyia a la padrina. Tinc aquesta barreja, entre el Pallars de la família materna, un poble de la *meseta* castellana que devia tenir 50 habitants, i Vilafranca, que era una ciutat industrialitzada on hi havia una burgesia molt sòlida i catalanista a l'època de Franco, amb els vins, vinagres, caves, la Cinzano, una fàbrica de lleixiu, dues de xocolata... amb una cultura molt desenvolupada, amb grup d'Esperanto ja als anys cinquanta, un grup d'escacs brutal, un equip d'hoquei de primera, una colla de castellers... Vilafranca era un país molt potent comparat amb la grisor de la societat catalana sota el franquisme. Jo considero que soc la confluència d'aquests tres rius, culturals i històrics, i n'estic molt orgullós.»

—Com recordeu el Pallars d'aquells anys d'infància?

—«Recordo que era molt pagès, molt ramader, amb petites

GUILLEM LLUCH TORRES. Barcelona, 1986. Periodista
FELIPE VALLADARES. Parral [Chile], 1970. Fotògraf

retrat de família

ELS CANUT AMAT, DE VILALLER > AL CAPDAVANT DELS FORNS RURALS HI HA GENT APASSIONADA, VOCACIONAL, QUE REIVINDICA UN RETORN A L'ORIGEN, A LA QUALITAT I AL VALOR D'UN ALIMENT PLE DE VIDA. ELS FORNS RURALS SÓN NEGOCIS EN PERILL D'EXTINCIÓ DAVANT EL MONOPOLI DE LA INDÚSTRIA PANIFICADORA, QUE HA TRET L'ÀNIMA A UN OFICI QUE ÉS ART. CAL SER VALENT I EN JOSEP MIQUEL CANUT, DEL FORN CODINA DE VILALLER, HO ÉS. ELL I LA SEVA FAMÍLIA NO SOLS HAN MANTINGUT UN NEGOCI DE QUATRE GENERACIONS DE FORNERS, SINÓ QUE L'ESPERIT DE RECERCA I MILLORA ELS HA PERMÈS GUANYAR PREMIS, COM EL MILLOR PA DE PAGÈS CATALÀ O SER MEMBRE DEL PRESTIGIÓS CLUB RICHEMONT DE SUÏSSA. AQUESTA ÉS LA SEVA HISTÒRIA.

SUSANNA CASANOVAS > TEXT
ROGER GRAS > FOTOGRAFIA

Quatre generacions enfornant pa

L'actual Forn Codina és un petit establiment reformat fa uns anys, a peu de la N-230, que serveix de punt de trobada del veïnat del municipi de Vilaller, a l'Alta Ribagorça. Actualment, és l'únic forn de pa que hi ha al poble, però antigament n'hi havia hagut fins a tres en actiu. Mantenen l'elaboració artesanal de pa, ofereixen altres productes de pastisseria i servei de cafeteria.

El campaneig de la porta ens dona la benvinguda. Al fons del local ens espera en Josep Miquel Canut per parlar sobre la història de l'establiment que es remunta uns quants segles enrere. Amb un cafè i una coca de forner, comencem a parlar sobre la història familiar.

Era l'any 1932, quan l'àvia de Josep Miquel Canut, l'Encarnación Porté Codina, va agafar les regnes del negoci del rebesavi, que juntament amb dos altres socis portaven un dels tres forns de la vila. El negoci del rebesavi no acabava d'anar prou bé, així que va decidir invertir els estalvis que havia aconseguit com a cuinera en una casa pairal a Barcelona i tornar al poble per posar-se al davant del negoci comprant-ne totes les parts.

El món del pa no li era aliè, a l'Encarnación, ja que tenia parents a la Pobleta de Bellvé que s'hi dedicaven. Un cop al capdavant, va conèixer l'Antonio Porté Farré, veí del poble de Bono

i també forner, amb qui es va casar i va tenir dos fills, la Dolores i en Manuel.

«Era com una Margaret Thatcher, avançada a la seva època perquè sent dona va agafar les regnes d'un negoci tota sola», explica Josep Miquel. Els records de l'àvia la situen sempre a la cuina, treballant i explicant històries d'abans i després de la guerra. Com que Vilaller va ser una via d'exili cap a França, hi havia controls dels nacionals al poble. La seva àvia els explicava que cada nit, de camí al forn, s'esgarriava en sentir el soroll de les armes carregant-se i la veu dels soldats donant-li l'«*Alto! ¿Quien va?*», al qual responia, «*soy la panadera*». O quan havien d'amagar, de

SUSANNA CASANOVAS. Barcelona, 1975. Tècnica de comunicació, turisme i cultura
ROGER GRAS. Barcelona, 1985. Guia acompanyant de muntanya

pressa i corrent, el pa blanc en un pou a sota de l'obrador amb l'arribada dels soldats. Però malgrat les dificultats de la postguerra, l'àvia va haver de superar un fet encara més traumàtic, la dolorosa pèrdua del marit, la filla i un net en un accident de trànsit al pantà d'Escales. Aquest fet la va recloure a casa i gairebé no va tornar a sortir-ne mai més.

A Josep Miquel, l'ofici li va ensenyar principalment el seu pare, Manuel Canut Porté, qui va haver de deixar la feina de forner a Capdella per fer-se càrrec del negoci familiar després del fatídic accident. Anys més tard, amb la Nieves Bafaluy, crearien una família amb un únic fill, en Josep Miquel Canut.

Amb catorze anys, en Josep Miquel ja estava molt familiaritzat amb la feina al forn, tant el pare com l'àvia li van transmetre els coneixements i va decidir formar-se en pastisseria, primerament durant nou mesos en un obrador de la Pobla de Segur i, més tard, a Lleida. Amb la mort del pare, a 26 anys va haver de posar-se al capdavant del negoci, el qual batejaria com a Forn Codina, en memòria dels seus avantpassats.

L'interès per aprendre i perfeccionar-se no ha parat des de llavors, actualment en Josep Miquel Canut té el títol de Mestre Artesà Alimentari lliurat pel Departament d'Agricultura, Rama-

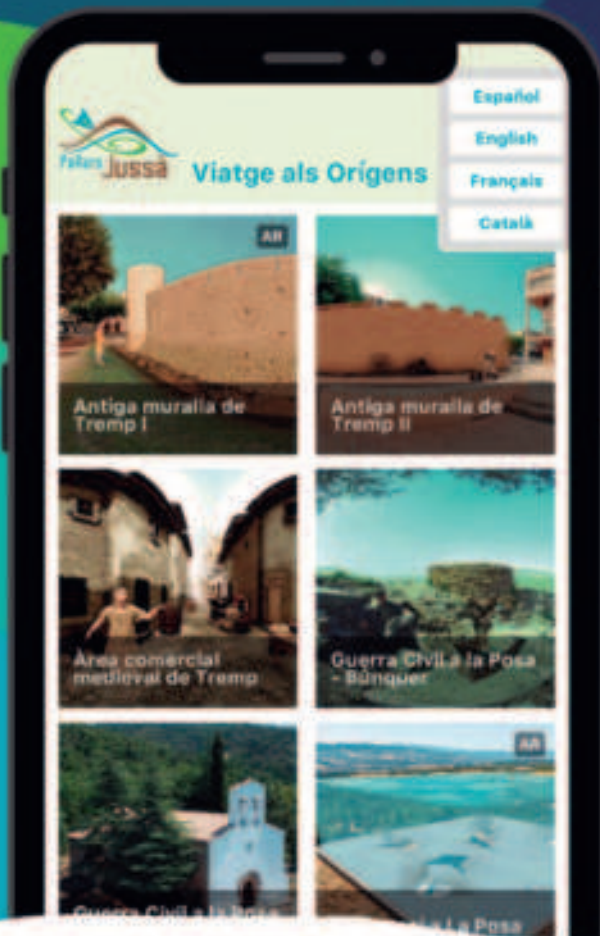
deria, Pesca i Alimentació; és delegat comarcal de l'IGP Pa Català, i forma part del Gremi de Forners de Lleida, així com del prestigiós club internacional Richemont, que aglutina els millors forners del món, amb seu a Suïssa i delegació a Espanya. L'any 2018 va guanyar el Concurs Millor Pa de Pagès Català, entre altres distincions.

Del pa tradicional al kamut. A l'inici, la feina es limitava a fer barra, rodó i poc més. De mica en mica, l'interès pel món del pa el va motivar a introduir cereals com el kamut o l'espelta, fins ara no treballats a la zona i difícils de comprar, ja que no hi havia distribu-

Josep Miquel Canut, el seu fill Biel Canut i la seva dona Pilar Amat al Forn Codina de Vilaller.

Descobreix el Pallars Jussà amb Realitat Augmentada

Discover Pallars Jussà with Augmented Reality

1.

Descarrega't l'App
Download the App

Disponible a Google Play i App Store
Available on Google Play and App Store

2.

Selecciona una de les vuit escenes
Select one of the eight scenes

3.

Escull una de les vistes
Choose between one of the views

Realitat Augmentada
Augmented Reality

Imatges en 360°
360° images

Maquetes AR
AR Models

4.

Interactua amb les escenes
Interact with the scenes

Inmersió en el temps
Immersion in time

Textos i descripcions
Texts and descriptions

Autodescripció i subtítols
Self-description and subtitles

Imatges i vídeos
Images and videos

DOSSIER

L'ESTIUEIG AL PIRINEU

GUILLEM LLUCH TORRES > COORDINACIÓ

- Estiuejar sense pressa** 30 **GUILLEM LLUCH TORRES** [Barcelona, 1986. Periodista]
- Avets, isards i biquinis** 32 **ARCADI CASTILLÓ CADENA** [Trem, 1957. Geògraf]
- ‘Motxilleros’ i pescadors** 34 **CARME ESCALES** [Barcelona, 1970. Periodista]
- Tendes, caravanes i bungalows** 38 **CARME ESCALES**
- Les colònies escolars d'estiueig** 40 **EVA PERISÉ** [Castell-estó, 1970. Directora del Museu Hidroelèctric de Capdella]
- Estades amb molta història** 42 **LARA RIBAS** [Barcelona, 1993. Periodista]
- El turisme que va venir pel nord** 44 **MANU MOGA REL·LA** [Vielha, 1985. Periodista]
- Eth termalisme aranés** 46 **CLAUDIO AVENTÍN-BOYA** [Les, 1970. Guia patrimonial i llicenciat en Geografia i Història]
- Entre la medecina i el misticisme** 48 **GERARD RAIMAT** [Lleida, 1985. Llicenciat en història i professor de secundària]
- Records des de la Poble** 52 **MERITXELL BELLERA FRANCÈS** [Trem, 1987. Periodista i humanista]
- PERFIL > Daniel Badia** 53 **PAU ROVIRA** [Barcelona, 1982. Periodista]

Càmera fotogràfica i postals.
FOTO: Felipe Valladares

Estiuejar sense pressa

Guillem Lluch Torres > TEXT

La dictadura de la immediatesa, la necessitat de rebre nous *inputs* de forma constant i les facilitats de viatjar a l'altra punta del món per quatre duros fan que avui dia, per a molts, sigui inconcebible el fenomen de l'estiueig que tractem en aquest dossier. Un estiueig tranquil, pausat, contemplatiu, en algunes ocasions benestant i a l'abast d'una minoria. Un fenomen que, als territoris d'aquesta revista, va començar a finals del segle XIX i que es va allargar durant bona part del segle XX, amb el termalisme, la muntanya i, als territoris més meridionals, el sol i les platges dels pantans com a principals atractius.

Per obrir el dossier, hem demanat a l'Arcadi Castilló que ens posi en context i ho ha fet amb un complet article on explica els orígens d'aquest fenomen i la casuística específica als diferents indrets del nostre territori. Castilló traça uns primers relleus que després, en molts casos, altres col·laboradors amplien a les seves respectives peces. És especialment singular –i poc conegut, fora de la comarca– el fenomen de turisme de 'sol i platja' que es va produir a partir de la dècada dels seixanta del segle passat al Pallars Jussà, especialment a l'entorn del càmping Gaset i el pantà de Sant Antoni. Un fenomen que va dur fins a una comarca

allunyada i apartada de les incipients destinacions de turisme internacional a un bon nombre d'estiuejants holandesos, belgues i francesos.

Molt abans que arribessin aquests primers turistes estrangers a gaudir de la calor de la conca i l'aigua fresca del pantà de Sant Antoni, les valls d'Àneu van viure l'eclosió de l'estiueig amb l'arribada d'uns visitants benestants que, atrets per l'esplendorós entorn natural de la zona, van començar a fer-hi estades llargues. Poblacions com Espot, la Guingueta d'Àneu o Esterri mateix van viure la transformació d'antigues fondes i hostals en hotels pensats per acollir aquests estiuejants que s'hi instal·laven durant el període estival. Tot plegat ho ha recollit la Carme Escales en un altre dels articles d'aquest dossier.

La mateixa autora ha dedicat un altre reportatge a uns altres pioners en l'àmbit del turisme d'estiu, els campistes. El primer Rally Internacional Turístic Esportiu del Noguera Pallaresa va propiciar, l'any 1964, l'obertura del primer càmping al Pallars Sobirà, a Sort.

Va ser el precursor d'un tipus d'allotjament turístic que ha anat a més i que, amb els anys, s'ha anat replicant en poblacions com Esterri d'Àneu, la Guingueta d'Àneu, Espot, Alins o Baro.

Cistella amb objectes de bany i lectura // FOTO: Alejandro Candela.

A la Vall Fosca, l'estiueig hi ha tingut, tradicionalment, un pes menor que en valls veïnes, com les de Boí o Àneu. Tot i això, durant anys va ser la destinació d'estiu de centenars d'infants, que hi pujaven a passar els mesos de vacances, molts d'ells fugint d'una Barcelona perillosament contaminada. De fet, tal com recull l'Eva Perisé en un altre dels articles d'aquest dossier, la Vall Fosca va ser pionera al Pirineu a l'hora de rebre aquesta mena de colònies, a partir de l'any 1917.

Tornant cap al Pallars Sobirà, la Lara Ribas ha preparat un reportatge sobre un dels hotels amb més història del nord de la comarca, l'Hotel Cardós. He-reu d'una modesta fonda, i obert l'any que va esclatar la guerra, el 1936, durant dècades va ser l'única opció que tenien els estiuejants que pujaven a les valls de Cardós per hostatjar-se.

A diferència dels Pallars i la Ribagorça, a l'Aran, per motius geogràfics obvis, l'estiueig va venir del nord. Tal com explica el Manu Moga al seu reportatge, el primer turisme de masses que va entrar a la vall va ser el francès, atret especialment per la muntanya, el termalisme i, més endavant, pels preus més baixos respecte al país veí.

Justament, del termalisme aranès en parla un altre dels articles d'aquest dossier, en aquest cas signat pel Claudio Aventín-Boya. Al text, hi repassa la història dels cinc punts d'aigües termals de la vall: Tredòs, Arties, Garòs, Arròs i Les, i com aquests van pas-

sar d'acollir bàsicament el públic local a ser un centre d'atracció dels primers turistes.

Si parlem de termalisme, no ens podíem oblidar d'un dels balnearis més emblemàtics del país, el de Caldes de Boí. Tal com recull el Gerard Raimat al seu article, les propietats medicinals de les seves aigües hi ha atret visitants des de temps immemorials. D'aquesta manera, s'ha convertit en una destinació turística de primer nivell en aquesta banda del Pirineu.

El principal atractiu de la vall de Boí ha estat i és la natura –sumada al romànic i a l'esquí, en temps més moderns– i el fet de ser porta d'entrada del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. Un dels col·lectius que ha tractat més aquests visitants d'estiu, atrets per la muntanya i l'excursionisme, són els taxistes, que n'han traslladat milers des de Boí fins al cor del parc. Un dels més històrics és Daniel Badia, de Taüll, i el Pau Rovira l'ha anat a veure per recollir-ne el testimoni.

No podíem cloure el dossier sense esmentar una de les persones clau en l'impuls del turisme en aquest racó de Pirineu: l'alcalde de la Poble de Segur, Josep M. Boixareu. Durant els vint anys de mandat va destinar grans esforços a promocionar la població i el seu entorn natural. Un dels patrimonis més importants que n'ha quedat, tal com recull la Meritxell Bellera, és l'extensa col·lecció de postals turístiques, les primeres que es van fer per mostrar els atractius d'aquest territori. 📷

Vista general de Ribera de Cardós amb l'Hotel Moderno a peu de carretera. Any 1936 // PROCEDÈNCIA: Cinto Gabriel.

Avets, isards i biquinis

ELS ORÍGENS DEL TURISME AL PALLARS EL MARQUEN EL TERMALISME I L'EXCURSIONISME; DE LA POBLA EN AVALL S'HI AFEGEIX UNA OFERTA DE SOL I PLATJA PER AL PÚBLIC EUROPEU

Arcadi Castelló Cadena > TEXT

El termalisme i l'excursionisme són les activitats que marquen l'inici del turisme pirinenc. Sense saber que en el futur serien considerats turistes, les classes benestants que acudeixen a Caldes de Boí a prendre les aigües o els viatgers que tresquen per boscos, estanys i ascendeixen a l'Aneto són els primers practicants d'una nova activitat que transformarà l'economia del país, de la costa a la muntanya. La incorporació del Pallars a aquest nou escenari és tant interessant com desconeguda i mereix un estudi seriós.

Un cop superada l'etapa d'autarquia, Espanya trenca l'aïllament internacional, inicia el procés d'apertura política i s'obre a les noves pautes socials i als hàbits de lleure dominants a les societats europees. Així que rep amb els braços oberts milers de visitants atrets pel sol, la platja i els preus baixos que regnen a la pell de brau. És l'inici del que es coneix com a turisme de masses. Sense la intensitat amb què té lloc a les àrees costaneres, el Pallars també participa d'aquest nou manà econòmic, en dos dels subsectors més exitosos: el de la muntanya i natura, present a les valls situades al nord dels congostos d'Erinyà i Collegats, i el d'una derivada casolana del conegut com a turisme de sol i platja, a les terres prepirinenques de la conca de Tremp fins a la vall d'Ager.

Tot i que l'estat de les vies de comunicació i la inexistència d'equipaments d'allotjament no hi ajudaven, els abundants i variats recursos naturals —rius, boscos, sol, neu— i el patrimoni artístic i arquitectònic —romànic, poblets d'arrel medieval, esvelts campanars o poblets estampa— són els actius que atreuen una societat cada cop amb més recursos i més motoritzada.

Però aquesta nova activitat econòmica no hauria reeixit al Pallars sense el paper clau d'algunes persones informades, viatjades, visionàries i valentes que, malgrat les dures condicions de l'entorn econòmic dels cinquantes, van creure que havia arribat el moment d'apostar per una activitat amb potencial suficient per revitalitzar i transformar la decaïda economia pirinenca de la postguerra.

La visió de l'alcalde Boixareu. El primer i indiscutible promotor d'aquesta nova activitat és l'alcalde de la Poblada de Segur entre el 1949 i 1969, Josep Maria Boixareu. Boixareu està convençut que el turisme de natura i de neu es pot convertir en el motor econòmic i industrial d'aquestes comarques i que la seva vila pot ser el nus de comunicacions i el centre operatiu d'un escenari que inclou la part nord del Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, la Val d'Aran i l'Alta Ribagorça. Ara en diríem un emprenedor visionari i

innovador. No només per l'activitat que fomenta, sinó per l'ús de les modernes tècniques de màrqueting per fer-la visible i promocionar-la.

El desembre de 1954 posa en funcionament la que serà la primera oficina de turisme de Catalunya i convoca un concurs estatal per trobar l'eslògan promocional d'aquest paradís turístic. En surt guanyador «*Bosque y leyenda sobre aguas tranquilas*»; un altre per crear un cartell promocional que incorpora aquesta frase promocional, editat en diferents idiomes.

També aposta fort pel marxandatge: banderins, cendrers i una extensa col·lecció de postals, primer en blanc i negre i posteriorment en color que mostra els paisatges més representatius de la regió, tal com s'explica en una peça d'aquest mateix dossier [pàgina 52]. Per reblar el clau, aposta també per la promoció literària, convida dos escriptors que ja despuntaven, Josep M. Espinàs i Camilo José Cela, a recórrer a peu aquests territoris, amb el compromís que posteriorment els glossessin amb la seva ploma. D'aquesta iniciativa, en surten els exitosos llibres de viatge sobre el Pirineu de Lleida de l'un i de l'altre.

La progressiva millora de les comunicacions i de l'oferta de transport és la palanca que facilita l'eclosió turística. Els autobusos de la mítica La Primera del Flamicell, els taxis furgoneta i les *rubies*, el tren de la Poblada, La

Cartell guanyador de l'any 1954 per promocionar el turisme a la Poblada de Segur. PROCEDÈNCIA: Ajuntament de la Poblada de Segur.

Oscense, l'Alsina Graells i, sobretot, l'arribada dels utilitaris fan possible l'accés a tots els racons d'aquest territori i es popularitzen les excursions motoritzades, amb un circuit iniciàtic de descoberta molt atractiu, sempre amb la Pobla com a punt de partida i arribada: pujar cap al Pallars Sobirà per la Noguera Pallaresa, remuntar el colossal port de la Bonaigua per descendir cap a Vielha, la capital de la Val d'Aran, travessar l'inquietant i precari túnel de Vielha, baixar per la ribagorçana vall de Barravés, descobrir la sorprenent i inclassificable església del Pont de Suert i retornar al Pallars pels serpentejants ports de Viu i Perves entre les fumaroles de la fàbrica de ciment de Xerallo. Aquest itinerari permetia als turistes més avesats endinsar-se al cor de la regió, per Espot o per Boí, per descobrir la joia de la corona: el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici o endinsar-se a la vall de Capdella i la seva important zona lacustre.

Sol i platja a la pallaresa. De la Pobla de Segur cap al sud, fins a la barrera del Montsec que marca els límits amb les terres de la plana, el relleu més obert,

l'ambient plenament mediterrani i els embassaments hidroelèctrics apropen aquestes contrades, de forma casolana i a petita escala, als estàndards de sol i platja propis del litoral que amb tant afany promociona el ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga Iribarne. I novament els visionaris tornen a ser clau en el sorgiment de les activitats turístiques pallareses. La família Gaset, propietària d'uns terrenys contigus a l'embassament de Sant Antoni, conegut com 'lo Lago', aixeca a primers dels anys seixanta un *chiringuito* per a ús recreatiu i esportiu de la població local.

L'any 1965, Manolo Cabrera, comandament militar destinat al Campament de Talarn, transforma aquest espai en el primer càmping del Pallars, on ràpidament es comencen a instal·lar famílies de turistes holandeses i belgues sedents de sol i de platja, però en am-

bients més relaxats que els que els ofereixen Lloret de Mar o Salou. I com renoi descobreixen els centre-europeus aquest racó per a ells paradisiàc? El fenomen està poc estudiat, però una versió prou versemblant ho atribueix a les relacions professionals i comercials de treballadors de l'empresa Philips amb empresaris locals. El boca-orella fa la resta i en poc temps les matrícules grogues passen a formar part de l'imaginari turístic dels pallaresos.

El càmping Gaset inaugura una modalitat d'allotjament que defineix una nova manera de fer turisme; un turisme i uns turistes amb un perfil tranquil i sedentari molt allunyat dels actius i amants de la descoberta que freqüenten les valls pirinenques del nord.

'El Càmping' —conegut així per tothom— es popularitza ràpidament. Aquells primers clients d'Eindhoven es converteixen en prescriptors de moltes famílies

holandeses, belgues i franceses que hi fixen la seva residència turística permanent. En paral·lel, el Càmping es converteix en l'espai de lleure de referència de la població local, tant per a les famílies com per als joves, que hi troben un espai de llibertat que vol deixar enrere les misèries del franquisme.

Alguns descendents d'aquells turistes pioners encara els podem trobar avui prenent plàcidament el sol a les *tumbones* o passejant amb les seves motores per les aigües tranquil·les del *lago*. Al Pallars Sobirà i la Vall Fosca, aquells primers turistes excursionistes van anar deixant pas a esquiadors, kayaquistes, senderistes, raftinguistes, barranquistes i practicants de noves activitats de natura i d'aventura, que cerquen el relax, la contemplació o l'adrenalina, armats sempre amb algun dispositiu que immortalitzi l'experiència. Tot això ja és una altra pel·lícula 📽️

A dalt, l'entrada sense control d'accés al càmping Gaset.

A baix, estiuant al mateix càmping de Talarn, als anys 60.

PROCEDÈNCIA: Fons Gelabert. Arxiu Comarcal del Pallars Jussà.

‘Motxilleros’ i pescadors

LES VALLS D'ÀNEU SÓN, DE FA MOLT, UNA IMPORTANT DESTINACIÓ D'ESTIUEJANTS I TURISTES; LA MUNTANYA, LA PESCA I ELS BONS AIRES N'HAN ESTAT ELS PRINCIPALS ATRACTIUS

Carme Escales > TEXT

La descoberta de les muntanyes per part de gent nascuda lluny del Pirineu i les primeres excursions per gaudir de l'entorn natural tenen en el Centre Excursionista de Catalunya (CEC) un gran còmplice. Fundat l'any 1876, el CEC és una entitat esportiva i cultural que des dels seus inicis i encara avui organitza sortides i activitats.

Recordant els primers excursionistes que van començar a arribar a les valls d'Àneu, Toni Montaña, propietari de l'Hotel Saurat d'Espot, cita el CEC. La història del seu establiment, que té l'origen l'any 1865 en una fonda al mig del poble que van posar en marxa els seus avantpassats, permet molta perspectiva en aquests inicis del turisme al Pallars.

Sense carretera que arribés des de la general –de Sort a Esterri d'Àneu, actual C-13– fins a Espot, Montaña explica que, amb cavalls i egües, la gent del po-

ble anava a buscar els excursionistes que arribaven en diligència fins a l'encreuament de l'actual C-13, on hi ha el pantà de la Torrassa. Parlem de finals dels anys vint. En una foto del 1931 es veu un Fiat Balilla, un dels primers i pocs cotxes que van arribar amb gent de la ciutat. Va ser quan l'avi del Toni, Ton Saurat, va fer l'hotel. «La padrina, Roser Barrera, cuinava. I els clients li preguntaven: ‘Sra. Roser, què fareu avui per dinar?’ I ella els deia: ‘Què voleu? Què us vindria de gust?, que us ho faré’», explica el Toni.

Ell va néixer l'any 1951 i és la quarta generació d'un negoci familiar al qual ara hi ha al capdavant la seva filla Sílvia. «A mi em van parir a dins de l'hotel, i encara vaig conèixer la meva besàvia per part de mare, Concepció Canal.»

Al seu hotel hi han passat tres generacions ben bones d'estiuejants. Quan ell va néixer, encara faltaven quatre anys

perquè es creés el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, l'any 1955. Encara que d'excursionistes, afirma, sempre n'hi havia hagut, «la declaració del parc va ser un boom i ens ha donat molta vida. Es va fer precisament perquè les muntanyes –propietat del comú de veïns del poble– ja eren una atracció turística. El *motxillero* de xiruca, que ara ja no es veu, era molt normal. Més tard, persones com la Núria Picas venien a fer muntanya a Espot.»

A part dels excursionistes, el Toni recorda que «la *jet-set*, les famílies *pudientes* de Barcelona venien a passar tot un mes. N'hi havia, fins i tot, que portaven la seva ampolla de Mascaró per a després del dinar». Hostalers com ell han vist l'evolució del turisme, «perquè la manera de fer vacances ha canviat molt. Primer, s'hi estaven un mes, a l'estiu. Després, quinze o vint dies. Més tard,

El taxi de la companyia Hispano Aranesa, precedent de l'Alsina Graells, a la seva parada, al davant de l'Hotel Poldo de la Guingueta d'Àneu // PROCEDÈNCIA: Arxiu Hotel Poldo.

van passar a destinar deu dies a pujar, o una setmana, i ara la majoria hi passen dos o fins i tot un dia només», relata.

Quan en època de Josep Borrell el govern estatal va fer la carretera nova de la Pobla de Segur a Sort, el pare del Toni li va dir: «Això serà pa per a avui i gana per a demà, perquè els clients que abans arribaven divendres, arribaran dissabte i ja ni soparan ni dormiran una nit. Serà un pujar i baixar». I, tal com diu el Toni, en gran part així va ser. «Hi ha esquiadors que arriben al matí del dissabte i ja venen amb l'entrepà i la llauna i tornen avall al vespre, sense deixar res a Espot». Tot i això, el propietari de l'Hotel Saurat confirma que ara hi ha més rotació de turistes i és més sostenible perquè van pujant durant tot l'any.

Fidels a les muntanyes. L'any 1957, el Lluís Beulas, veí de Vilassar de Mar, va pujar per primer cop a Espot amb dos amics. Eren del Centre Excursionista de Vilassar de Mar, conegut com el Piri. «Jo m'hi havia apuntat un any abans i ja havia anat a fer excursions al Montseny. Del Pirineu me n'havien parlat». I les muntanyes que va descobrir des d'Espot li van encantar. «El més gran de tots

tres era més experimentat en muntanya. L'any següent hi vam tornar per Setmana Santa i vam dormir al refugi Josep M. Blanch. Ja era Parc Nacional, però nosaltres no ho coneixíem». I van anar explorant racons com l'estany d'Amitges i els pics d'Agulles, on recorda que «encara hi havia una caserna amb soldats, de la qual ara queden algunes ruïnes». Com que era Setmana Santa, recorda que «ens va enganxar una forta nevada i la indumentària d'aquell temps no era la d'ara. Anàvem com aquell qui diu amb un esclop i una espadanya, i vam abandonar l'excursió», explica.

Després d'anar fent algunes altres escapades al Pallars, quan es va casar, va voler portar la seva dona a veure si li agradava Espot, «perquè a mi m'havien encantat aquelles muntanyes. I a ella li va agradar moltíssim i, a partir d'aleshores, hi vam anar cada any». Al llac Negre, per exemple, el Lluís hi ha estat 45 vegades. El primer que feia en arribar a Espot era pujar-hi. S'allotjaven a l'Hotel Roya i, a còpia d'anar tant a Espot, la seva filla hi va trobar la parella i ara és una veïna més del Pallars. Ell ha continuat fent muntanya i cada any, encara avui, puja uns dies al seu apartament.

Haver fet muntanya tants anys el fa adonar-se dels canvis que ha vist en el tipus d'excursionista, abans i ara. «En aquell temps hi havia més excursionistes, perquè ara a aquells que corren per la muntanya no els dic excursionistes. Ara van corrent, gairebé ni s'adonen per on passen. La manera de fer muntanya ha canviat moltíssim». I s'explica: «Aquell esperit de muntanyenc ja no existeix. Quan trobaves gent de la muntanya, parlaves del que havies fet i volies fer; hi havia una manera d'actuar que ara no hi és. Ha canviat molt, per això dic que ara hi ha pocs excursionistes.»

Per començar, creu que hi havia una companyonia que ell sí que en va gaudir. «Entraves en un refugi i, si algun cop m'havia faltat menjar, me'n donaven. Ara això ho trobo a faltar». Tot i que reconeix que ara ja no fa tantes excursions, els cims del Pallars el continuen captivant. «Estic enamorat de la muntanya, m'ha enganxat moltíssim. A part de la vall d'Espot, he fet molt la vall de Núria, però no és el mateix. Les del Pallars són muntanyes diferents, la vall de Ratera m'encanta. Quan ets a dalt al port, veus la vall de Colomers, on tens

A dalt a l'esquerra, en Lluís Beulas –amb cantimplora blanca– amb un company en una excursió de l'any 1958. PROCEDÈNCIA: Arxiu Lluís Beulas. A la dreta, un dels primers cotxes que van circular pel Pallars aturat davant d'un hotel d'Espot, als anys 30 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Toni Montaña.

Estades amb molta història

L'HOTEL CARDÓS VA SER DURANT DÈCADES L'ÚNICA OPCIÓ ON ELS ESTIUEJANTS DE LA VALL PODIEN HOSTATJAR-SE I AIXÒ HA PERMÈS FIDELITZAR GENERACIONS DE FAMÍLIES

Lara Ribas > TEXT

Els encants de la vall de Cardós han estat sempre un pol d'atracció de visitants. Indrets màgics com el pla de Nequa o el pui Tabaca, pobles pràcticament verges com Estaón, Ginestarré o els Boldissos, o un Noguera impetuós no han deixat indiferents els estiuejants que a finals del segle XIX començaven a deixar-se caure per aquestes contrades i ja podien allotjar-se a la fonda de la casa vella, al bell mig de Ribera.

Ara bé, si a algú es pot atribuir part de responsabilitat en el fet que els turistes hagin repetit al llarg dels anys i hagin anat incrementant-se és a la família Gabriel, nissaga hotelera que ha encadenat fins a cinc generacions al capdavant de l'actual Hotel Cardós, no sense esforç ni sacrifici, i amb un tracte senzill, però atent i proper. Els seus avantpassats, Maria Pedrico i Antonio Gabriel, són els que regentaven l'esmentada fonda que, a part d'oferir un lloc on dormir i menjar, també comptava amb estanc i botiga.

L'Hotel Moderno. La generació següent, això no obstant, ja va comprar uns terrenys a peu de carretera per construir-hi el primer establiment ho-

teler de la vall, amb sis habitacions que tenien bany privat i aigua calenta. L'Hotel Moderno començava a caminar el Sant Jaume del 1936. «Aquell any i el següent van ser boníssims malgrat haver esclatat la Guerra Civil perquè el Front Nacional encara no havia entrat a Catalunya», relata Cinto Gabriel que, essent la quarta generació, ha treballat a l'hotel des dels setze anys i als 68 continua implicat en el negoci familiar malgrat que ja el lidera el seu fill Toi amb l'ajuda de la seva germana Coloma.

Ell mateix recalca que va funcionar «a tot taco». El 90 % de les famílies eren de Barcelona i venien a fer llargues estades al Pirineu. D'entre aquestes, Gabriel no passa per alt els Torrent; el cap de família era un ramader originari de Tavascan que havia marxat a la capital i havia fet molts diners. «Havien sortit de pagesos i a peu, i arribaven aquí amb cotxe i minyona!», exclama tot puntualitzant que els seus descendents han seguit venint a l'hotel fins a l'actualitat i han encadenat cinc generacions. De fet, té comptabilitzades cinc famílies que les han sumades. El secret d'aquesta fidelitat? «La gent ve perquè se sent aco-llida», assegura en Cinto. I els seus fills

no dubten a reafirmar-ho: «Tot ho fem amb el cor i el servei que donem és especial», diu una Coloma convençuda. A la qual s'afegeix en Toi: «Aquest tracte i proximitat és el que valoren els clients, i tenim una història que difícilment trobaran en un altre lloc de la comarca!». Prova d'això són també els dos Llibres d'Or de l'establiment replets de dedicatòries. En Cinto no s'està de llegir la que ell considera la més bonica. «És del polític Jordi Carbonell i diu així: 'Vall de Cardós –muntanya, aigua, puresa i hospitalitat–, [...] Hotel Cardós, quinta essència de les qualitats de la vall. Record d'una estada d'inoblidable benestar'», recita tot apuntant que el seu fill encara és client de l'hotel.

Aixecar el negoci des de zero. Tot i així, el que ha estat l'ànima de l'establiment al llarg de les últimes dècades vol deixar clar que, amb les seves germanes Maria i Sara, «hem treballat moltíssim i ningú ens ha regalat res». De fet, l'empenedoria del seu avi no va quedar-se en aquell primer hotel de sis habitacions. Després de la Guerra Civil, quan la família va tornar de l'exili andorrà, va haver d'aixecar el negoci des de zero, però amb l'aval de diversos amics va poder reconstruir-lo i els anys següents va anar realitzant petites reformes. La gran ampliació, però, va venir el 1959, ja de la mà del seu pare, també Cinto Gabriel. Aquell

L'Hotel Cardós, l'any 1954 // FOTO: Luís García Garrabella. PROCEDÈNCIA: Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà. Fons Postals de l'Oficina de Turisme de la Poble de Segur.

any van canviar el nom del negoci per l'actual Hotel Cardós i van construir-hi una primera piscina. «Els meus pares, Cinto i Sarita, amb majúscules i negreta, són els que van tirar endavant amb espenta aquesta casa», no en té cap mena de dubte.

El seu va ser l'únic hotel de Ribera durant molts anys i de seguida va esdevenir un referent per a tota mena de clientela. A la dècada dels cinquanta seguien venint els estiuejants de Barcelona, però van sumar-s'hi els representants comercials, molts de Tàrraga, que pujaven a vendre els seus productes a aquelles recòndites valls, i també van començar a ser habituals els pescadors francesos arran de la publicació d'un article a la revista *Connaissance de la pêche*, que explicava que el riu Cardós era un paradís per a la pesca.

I després va arribar l'esdeveniment del segle: la construcció de la central hidroelèctrica de Tavascan. A part de transformar el dia a dia del poble, l'hotel va esdevenir l'allotjament dels dirigents d'aquell projecte i el nostre entrevistat no ha oblidat pas un curiós personatge: «Alfonso Pedrero, l'enginyer en cap d'obres, va instal·lar-se aquí des del primer dia i sempre volia una habitació des

d'on es veiés el pui Tabaca. Tal com va deixar escrit al Llibre d'Or, el dia que va marxar va fer-ho amb llàgrimes als ulls. Les seves cendres són al cim esmentat i amb els fills encara hi tenim relació». Als setanta va acabar-se aquell batibull, però no el deliri de l'empresa constructora, Copisa, amb l'Hotel Cardós, ja que a partir d'aleshores els treballadors van utilitzar-lo per retrobar-se i fer-hi qualsevol celebració.

La clientela ja estava fidelitzada, però en Cinto i la seva dona Lluïsa, que sempre ha estat involucrada en el negoci, han seguit sumant adeptes, com diu ella mateixa, a aquesta «família enorme» que és l'hotel. De fet, en els seus viatges internacionals han actuat d'autèntics ambaixadors i molta gent que hi han conegut ha acabat convertint-se en hostes habituals. Gabriel se sent satisfet d'aquesta empresa, però no per això deixa de preguntar-se el sentit que la gent vagi cada any de vacances al ma-

teix indret. «Jo he sentit clients dir que, si no venien dos o tres dies aquí, els semblava que no havien fet vacances», apunta l'hotelier. Ara bé, els temps canvien i els llargs estiuajos ja queden enrere. Actualment, també viuen de les reserves d'última hora i de les estades

de curta durada. «Clientela de tota la vida ens en queda, però molta emmalalteix o mor», coincideixen Cinto, Toi i Coloma.

Gabriel ja no sent que el negoci estigui a les seves mans i des de fa uns anys deixa que en Toi el capitanegi amb l'ajuda de na Coloma i altres treballadors. El seu fill ja ha introduït els primers canvis d'àmbit organitzatiu i la seva germana és plena d'ambició. «Jo el que podia aportar i fer ja ho he fet al llarg de 52 anys. Ara, és un miracle que el negoci segueixi en marxa després de cinc generacions», posa en relleu el mateix Cinto tot reconeixent que «l'hotel soc jo». I la que ja és la cinquena generació d'aquesta nissaga hotelera es mostra convençuda de seguir engrandint la història de l'Hotel Cardós. «Té sentit que continuem, la família ho ha donat tot per això», subratlla na Coloma. I en Toi sentència: «Portar aquest negoci és un projecte de vida» 🧑🏻‍🔧.

A dalt, estiuejants a la terrassa de l'Hotel Cardós. Any 1954 // FOTO: Luís García Garrabella. **PROCEDÈNCIA:** Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà. **Fons Postals de l'Oficina de Turisme de la Poble de Segur.** **A baix, grup de turistes de l'Hotel Cardós. Al voltant de 1950 // PROCEDÈNCIA:** Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà. **Fons fotogràfic comarcal (procedència Cinto Gabriel).**

Entre la medicina i el misticisme

LES PROPIETATS MEDICINALS DE LES AIGÜES DE CALDES DE BOÍ HAN ATRET VISITANTS DES DE TEMPS PRETÈRITS; EL BALNAERI N'HA VIST DE TOTS COLORS

Gerard Raimat Ferrando > TEXT

Conta la llegenda que els primers éssers vius que van saber apreciar la qualitat curativa de les aigües termals no van ser precisament els humans, sinó els animals. Fou un bou tuberculós que, de tant beure-hi, es va curar, i vet aquí el nom de la primera font de Caldes de Boí, la font del Bou. Aquesta és una de les 37 fonts d'aigua mineromedicinales que hi ha, de diverses composicions i temperatures, des dels 4°C fins als 56°C, fet que li ha permès formar part del Llibre Guinness dels Records. Si atenem a la toponímia, el nom de Caldes fa referència a les temperatures càlides d'algunes de les seves fonts. De la mateixa manera, trobem altres municipis termals que comparteixen nom com Caldes de Montbui o de Malavella. Pel que fa al topònim de Boí, podria procedir de les aigües bu-

llides, que van servir per batejar la vall amb el nom de Boí ('bullir').

Els orígens de Caldes de Boí es remunten a l'època romana, segons la troballa de monedes romanes. Narren algunes fonts historiogràfiques que l'aleshores governador romà, Juli Cèsar, després de combatre a la batalla d'Ilerda contra les tropes de Pompeu (49 aC), es va aturar uns dies a Caldes de Boí en el seu camí de retorn cap a la Gàl·lia per descansar i gaudir de les qualitats curatives de les aigües termals. Des d'aleshores i fins a dia d'avui, aquest paratge natural situat a 1.470 metres d'altitud, prop del riu Noguera de Tor i sota el pic del Comoloforno, ha estat un punt de referència de pelegrins i turistes. De fet, no seria una exageració catalogar de turistes els pelegrins i malalts que al llarg dels segles van arribar a la vall a la cerca

de descans i de guarir-se mitjançant l'ús medicinal de les seves aigües.

Tanmateix, a aquestes propietats curatives especialment útils per al tractament del reuma, l'artrosi, les afeccions respiratòries o les malalties de la pell, ben aviat s'hi van barrejar els miracles sanadors, més propis del catolicisme, sobretot, a partir de la descoberta d'una talla romànica de la Mare de Déu. Segons narra la tradició, un pastor de Boí va observar que un bou desapareixia del seu ramat cada matí. Un dia, el va seguir i, mirant cap a on anava l'animal, va descobrir, en una cavitat d'un tronc, una imatge en fusta de la Mare de Déu. Tot sembla indicar que els cristians l'havien amagat, temps enrere, durant la presència dels sarraïns a la vall. Malgrat els intents de traslladar-la al poble de Boí, finalment,

La primera de les tres piscines termals del balneari de Caldes.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Ajuntament de la Vall de Boí (Fons Joan Vila Alturo).

la cabana del pastor es va convertir en el seu santuari.

Aquesta primerenca església, a la qual es va donar el nom de la Mare de Déu de Caldes de Boí, que es construí en època medieval, es convertirà més endavant en una capella d'estil renaixentista. Pitjor fortuna va patir la imatge romànica original, que fou destruïda durant la Guerra Civil, l'any 1936. L'actual imatge és una còpia policromada igual que l'antiga i va ser esculpida per l'artista barceloní Camp Arnau, l'any 1940. De llegendes sobre miracles curatius n'hi ha un reguitzell, però destaquen la que l'escriptor Francesc Ribes Juanati recorda sobre la curació d'una dona de Salàs de Pallars, que tenia el genoll destrossat per culpa de l'artrosi i no es podia bellugar. Aquesta dona va voler anar a Caldes tant sí com no i damunt d'una egua va desplaçar-se fins allà. Durant tot el viatge no va parar d'implorar el remei a la marededeu. Quan estava a punt d'arribar, va ordenar als seus acompanyants que la baixessin. Miraculosament, la dona va fer els últims metres a peu i li va donar les gràcies a la marededeu per la sobtada curació.

Així doncs, el poder curatiu de Caldes va significar l'arribada massiva de pelegrins i malalts. Això va precipitar que a finals del segle XV es creés la Junta de Sant Roc, integrada pels capellans més antics de la vall de Boí. Aquesta junta fou l'encarregada de coordinar l'arribada dels pelegrins cap a Caldes i de la construcció d'un hostal per allotjar-los a canvi de la voluntat. Els senyors d'Erill, per la seva banda, van fer moltes aportacions per a l'abastiment del santuari de Caldes. Més endavant es va crear una institució anomenada la Consòrcia, formada per la gent més influent de la vall i per capellans del Bisbat d'Urgell. Els monjos que hi vivien gestionaven una mena de balneari molt rudimentari

on cobraven la voluntat als malalts que anaven fins a Caldes. Als seus voltants s'hi sembraven patates i blat i també hi havia horts per a l'autoconsum.

Les desamortitzacions del segle XIX.

Tot es va precipitar arran de les desamortitzacions del segle XIX, sobretot després de la Revolució de 1868, que va significar la confiscació de les propietats del Bisbat d'Urgell que van passar a mans de la Diputació de Lleida. D'aquesta manera, durant l'últim terç del segle XIX, Caldes es va trobar sota l'administració de l'Estat i aquest el va posar a la venda a finals de la centúria, a través d'un concurs. La Consòrcia va traslladar temporalment la marededeu a l'església de Boí, on va estar-hi fins el 1915. A més, el 1887 l'aigua de Caldes va ser declarada «aigua d'utilitat pública» i això va revalorar la zona.

Anteriorment ja s'havien fet altres subhastes, però la situació d'aïllament de la vall feia que l'interès per invertir-hi fos escàs, fins que un dia un joier de Barcelona, Federico Vallmitjana, va adquirir el lot. Era l'any 1896. Aquell mateix any, el pintor postmodernista i dibuixant barceloní Isidre Nonell, juntament amb els artistes Ricard Canals i Juli Vallmitjana, va anar a treballar a Caldes de Boí, aprofitant la recent adquisició de la família Vallmitjana. Nonell va quedar impactat de la quantitat de persones afectades de cretinisme, una malaltia de tipus glandular que provoca retards en el desenvolupament tant físic com mental a causa de la consanguinitat familiar, i la va reflectir en obres com *La Cretina de Boí*.

L'estiu de 1896 fou un punt d'inflexió en l'obra de l'artista, ja que va abandonar la pintura paisatgística per un art que reflectia els aspectes més margi-

nals i desagradables de la vida. La seva exposició artística va impactar profundament en l'opinió pública barcelonina. Segons Josep Pla, aquesta obra feta a Boí va representar, fins i tot, «un moment fundacional de la modernitat de l'art català.»

La família Ankli. El suïcidi de Federico Vallmitjana el 1897 va significar el repartiment de les propietats de Caldes de Boí entre els seus tres fills. Més de la meitat va anar a parar en mans de la seva filla Ignàsia i, la resta, es va repartir entre els altres dos fills. Ignàsia es va casar amb un fill de Forcat, Celso Joaniquet. La parella es va traslladar a Madrid on van tenir una filla, Maria José Joaniquet, que es va casar amb Walter Ankli Haner, un empresari d'origen suís vinculat al negoci de coure.

Es diu que Ankli feu la seva primera visita a la vall de Boí als anys cinquanta i que se'n va enamorar, ja que li recordava molt al seu país natal. Ankli Haner va comprar les propietats dels germans de la seva dona, va començar a invertir i va construir l'Hotel Manantial (1956), les piscines i l'embotelladora. Ankli tenia la capacitat econòmica malgrat que ho fes més aviat per passió i no pas per obtenir-ne rendibilitat econòmica. Sigui com sigui, acostumava a pujar cap a la vall des de Barcelona només per a

Dues dones amb els peus en remull, en un dels brolladors de Caldes de Boí // FOTO. Josep Porta. PROCEDÈNCIA: IEI (Fons Porta).

Records des de la Pobra

Meritxell Bellera Francès > TEXT

Un dels noms més destacats de la història contemporània de la Pobra de Segur és, sens dubte, el de Josep Maria Boixareu Areny. Va ser alcalde de la població durant dues dècades, de 1949 a 1969, i durant el seu mandat va dedicar grans esforços, entre altres coses, a promocionar turísticament la Pobra de Segur. D'aquella tasca n'ha quedat un valuós patrimoni fotogràfic en forma de postals turístiques, que actualment es pot consultar a l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà. De fet, gràcies a la tasca d'identificació i descripció feta des d'aquesta institució, amb la col·laboració de l'ajuntament poblatà, així com la difusió pública d'aquesta informació, avui podem conèixer en detall el procés d'elaboració d'aquelles postals turístiques dels Pallars, la Ribagorça i l'Aran, així com allò que mostraven.

Els antecedents d'aquesta iniciativa els trobem l'abril de 1954, quan es va crear la Junta Local de Turisme de la Pobra de Segur, de la qual Boixareu va ser el president fins l'any 1959. En aquella època, la Pobra va ser declarada lloc d'interès turístic pel Ministerio de Información y Turismo i, poc després, s'hi va obrir l'Oficina Municipal de Turisme, que va ser pionera a la província de Lleida.

Va ser en aquest context, i per tal de promocionar turísticament el territori pirinenc que envoltava la Pobra, que Boixareu va encomanar l'elaboració de les postals. Els encarregats de fer-les van ser cinc fotògrafs, entre els quals n'hi havia dos de poblatans. Un d'ells era Ramon Ametlla, personatge polifacètic, conegut amb el sobrenom de Periquín, de qui vam parlar en el dossier del número 3, dedicat als músics. L'altre era Ramon Guimó, Ramon de la Molinera, que combinava la feina d'administratiu a l'Ajuntament de la Pobra de Segur amb la fotogra-

fia professional. Dos dels fotògrafs restants eren especialistes en alta muntanya: Ramon Pujol i Ernest Mullor; i el darrer era el fotògraf saragossà Luis García Garrabella.

En un primer moment es van editar 499 postals en blanc i negre, i en una segona edició, a principis dels anys setanta, se'n van publicar 338 més en color, en aquest darrer cas, totes obra de García Garrabella. Avui dia se'n conserven 483 en blanc i negre, i 316 en color, mentre que la quarantena restant s'han perdut.

Segons la descripció elaborada per l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà, de les imatges en blanc i negre conservades, vuit corresponen a Ramon Ametlla i mostren bàsicament paisatges de la Pobra de Segur, així com algunes poblacions de la Val d'Aran. N'hi ha 26 que són obra de Ramon Guimó, i en destaquen les vistes del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, les valls d'Àneu i la Pobra. Unes altres 27 són d'Ernest Mullor i totes estan centrades en l'alta muntanya i l'excursionisme, principalment al Parc Nacional i a la vall Farrera. El fons també té deu fotos de Ramon Pujol, que mostren paisatges naturals de la Val d'Aran i del Parc Nacional.

Totes les altres fotos, mentrestant, són obra de García Garrabella i il·lustren poblacions i infraestructures turístiques com ara hotels, així com mostres del desenvolupament industrial d'aquest territori: la central hidroelèctrica d'Escales, el campament de Capdella

o la fàbrica de ciment de Xerallo. Pel que fa a la localització de les imatges, 175 són de la Val d'Aran, 144 del Pallars Sobirà, 117 de l'Alta Ribagorça, amb alguna incursió a la Ribagorça aragonesa, i 47 del Pallars Jussà, bàsicament de la Pobra i la Vall Fosca.

La majoria de fotos en blanc i negre estan preses l'any 1954, si bé algunes corresponien a arxius particulars dels fotògrafs, que s'havien fet entre 1936 i 1944 i que van ser cedides o venudes per l'edició d'aquestes postals. Les fotografies en color, mentrestant, es van fer entre 1945 i 1972. A banda de conservar-se a l'Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà, en format paper o digital —en aquells casos on només en queda un exemplar—, les postals també es preserven a l'Ajuntament de la Pobra de Segur, gràcies a la tasca feta durant anys per recopilar-les i catalogar-les.

Postals de la Pobra de Segur
promogudes per l'alcalde Josep
M. Boixareu // PROCEDÈNCIA:
Ajuntament de la Pobra de Segur.

Memòria i polivalència

Pau Rovira > TEXT // Roger Gras > FOTOGRAFIA

Daniel Badia Lloan, de casa Moneny, va néixer a Taüll el 1942. Va passar-hi la infància, fent de pastor. Tot i ser el petit de tres germans, el van nomenar hereu, i a més d'administrar les propietats es va dedicar al sector immobiliari. Als 28 anys es va casar i, a causa del turisme que començava a arribar a la vall als anys seixanta, va poder-s'hi quedar, en part pels negocis de terrenys i apartaments turístics, en part per la llicència de taxi que va aconseguir. Això li ha permès ser la persona que més vegades ha pujat en cotxe fins al Parc Nacional d'Aigüestortes i Sant Maurici, i té mil anècdotes per explicar, gràcies a una memòria prodigiosa i unes ganes immenses de parlar i compartir allò que ha viscut.

En Daniel va anar a estudi, però «molt justet», reconeix: de seguida es va posar a treballar. «Fixa't que als vuit anys vaig fer la comunió, i com que a l'estiu ja em donaven un ramat de borregs, perquè els portés a pasturar als nostres terrenys, el capellà m'havia de fer classes particulars!». Sent el petit de tres germans, no havia de ser l'hereu, però el gran hi va renunciar per anar a Sabadell i el mitjà va marxar al Poal, així que la seva mare el va nomenar successor. «Ella era una dona molt elegant, havia viscut a França i Barcelona... no sé què feia en aquell poblet dels Pirineus.»

Ell es va quedar a Taüll, doncs, i va fer de pastor. Sent un home de muntanya com és, assegura que va gaudir molt de les pujades i baixades al Poal i a Lleida, a través de les cabaneres. Amb més de vint anys d'experiència fent la transhumància, explica que es coneix tots els racons i els camins: va començar a fer les rutes amb setze anys, i així va seguir fins que es va casar, amb 28.

Entre els anys seixanta i setanta, però, la ramaderia de bestiar gros va tocar fons, i en Daniel sort en va tenir que guardaven ovelles: «Les mules i els cavalls van perdre el 80 % del seu valor, i cases més riques que la nostra van acabar a zero». Va ser llavors quan va iniciar la seva etapa en el sector immobiliari, comprant i venent terrenys de la zona gràcies als seus coneixements del territori. «He tingut quatre societats», diu orgullós, «i gràcies a

aquestes m'he pogut guanyar bé la vida». Recorda totes les operacions, terrenys, cases i permutes amb una memòria prodigiosa.

Aquella va ser una època també en què arribaven els primers turistes, en especial al Parc d'Aigüestortes: «Eren altres temps, fins i tot es podia acampar a l'estany Llong».

El 1975 va aconseguir una llicència de taxi, de les poques que hi havia, per portar els visitants amunt i avall del parc. Un sector «encara molt interessant», diu.

«Si algú vengués ara la llicència, li donarien més de 100.000 euros».

Gràcies als seus coneixements de la zona i a la participació en la vida política, sobretot a l'Ajuntament de Barruera, relata que està molt orgullós d'haver participat

en la renovació dels plans urbanístics que venien del franquisme i el nou ordenament de les llicències dels taxis. «Era un caos, un desastre, i vam poder-hi posar ordre», declara rient.

Dels seus 35 anys de viatges amb taxi, diu haver fet una mitjana de gairebé mil viatges a l'any, i la vegada que recorda més va ser aquella que no li van pagar. «Era un grup de francesos, que em van donar un xec sense fons. No em va tornar a passar mai més!». Pel que fa als turistes, assegura que han salvat la vall. «El parc, el romànic, les pistes d'esquí, el balneari... van fer venir gent, i gràcies a ells em vaig poder quedar aquí, perquè ja m'estava fent una casa a Alguaire.»

«Llavors va venir el càncer», recorda amb posat seriós. Els metges ja em donaven per mort, i si no fos perquè la meua filla va insistir que em posessin a la UCI, que m'hi quedo». Va passar-hi sis mesos, al llindar de la mort, però es va recuperar. «Semblava un cadàver, per les festes del poble la gent no em reconeixia». Però és fort i robust, fins i tot ara als 81 anys. Ara ja en fa quinze que està jubilat, i ho aprofita per viatjar, sobretot per Europa. «Fins als 48 anys ni jo ni la meua dona vam poder fer vacances, o sigui que ara aprofitem». «És la millor època de la meua vida», confessa satisfet. «Després de molts anys de lluita i esforços, puc dir que he tingut una vida plena. Sempre amb honradesa, m'he portat bé amb tothom, i tinc la consciència molt tranquil·la» 🧡

L'esplendor de Roma al Pallars

DIVERSES CAMPANYES AQUEOLÒGIQUES HAN PERMÈS CONSTATAR LA PRESENCIA D'UNA VIL·LA ROMANA DE 10.000 METRES QUADRATS SITUADA A UN QUILÒMETRE D'AESO, L'ACTUAL ISONA

Xavier Bermúdez > TEXT

El cuiner aixeca el cap per mirar la posició del sol. És migdia i, tot i que a l'agost els dies s'allarguen, els amos soparan a les cinc, com sempre. Ja té bona part de la feina avançada: ha cuït els llegums, ha farcit i salpebrat unes guatilles i té preparades les safates amb raïm, préssec i prunes. Però li falta el plat estrella: les ostres. Fa un mes que es va fixar la data d'una visita molt important a la vil·la i el cuiner va demanar de seguida un carregament d'ostres als viviers de Barcino. Neguitós, passeja els ulls per la via que baixa del coll de muntanya fins que, ara sí, distingeix el carro ple fins dalt de palla humida per mantenir les ostres vives. El sopar està salvat.

Aquesta escena –o una de molt semblant– va passar realment a la vil·la romana de Llorís, on un abocament de closques d'ostra ens posa sobre avís del nivell adquisitiu dels propietaris. En tot cas, és un avís per si ens havia passat per alt que la vil·la té 10.000 m² construïts.

Els romans eren una civilització en sentit literal, és a dir, que organitzaven el territori entorn a les *civitates*, les ciutats. No obstant això, des del nostre punt de vista n'hi havia poques: a l'actual Catalunya, per exemple, hi havia menys de vint ciutats. Això feia que cadascuna de les ciutats governés un ampli territori al seu voltant, l'equivalent a dues o tres comarques actuals. Les persones dedicades a explotar aquest territori vivien a les ciutats, però també en cabanes, granges de totes les mides i vil·les que

esquitxaven el paisatge. A la península Ibèrica es calcula que, en aquella època, per cada persona que vivia en una ciutat n'hi havia tres vivint en aquests petits assentaments.

Si apliquem aquest marc general al nostre cas particular, hem de parlar sens dubte d'Aeso. Al mateix lloc on avui hi ha el nucli d'Isona, s'alçava la ciutat ibèrica d'Esó. És probable que després de la conquesta romana, a l'entorn del 200 aC, la ciutat seguís existint com a tal, però cap al 100 aC va ser refundada. Aquesta refundació, a més d'instaurar el nom llatinitzat d'Aeso, hi va posar tots els ingredients que esperem en una ciutat romana –muralls, una graella quadriculada de carrers, un fòrum...–, però era una ciutat petita: no arribava a les 4 hectàrees. Per què tant d'esforç? Calia fundar una ciutat tan petita?

I tant! En el moment de la fundació d'Aeso, a Roma li interessava taponar els accessos des de l'altra banda dels Pirineus –encara faltava molt perquè Cèsar dominés els intrèpids gals–. A més, tenir una ciutat en aquest punt permetia controlar la darrera gran plana agrícola abans de l'alta muntanya, a la qual se sumaven les pastures per als ramats, la fusta dels boscos i l'accés a les mines de ferro i les surgències d'aigua salada. Tots aquests recursos abastien els habitants de la ciutat, però també generaven un excedent amb el qual comerciar a través de la xarxa de vies.

L'activitat econòmica va fer que, en poques gene-

racions, la ciutat quedés petita. Van enderrocar tot un tram de muralls per créixer més enllà. Aeso va arribar a duplicar la seva superfície. Aquest dinamisme també ens arriba gràcies a les inscripcions trobades a Aeso, més de 40, el conjunt més gran de Ponent. No es tracta d'inscripcions de poca volada, sinó que majoritàriament estan gravades en pedestals, és a dir, la base sobre la qual s'aixecaven les estàtues al fòrum en honor dels membres de l'elit local.

Tenim un territori ric en recursos, una ciutat pròspera i uns personatges poderosos; les condicions ideals per tal que existeixi una vil·la com la de Llorís.

Oci i negoci. La vil·la romana de Llorís es troba a menys d'un quilòmetre de la ciutat d'Aeso; és el que en diem una vil·la suburbana. Aquesta proximitat tenia molts avantatges. Els propietaris –presumiblement instal·lats a la ciutat– en podien gaudir sovint com a lloc d'esbarjo. Però el més rellevant és que ser a prop de la ciutat facilitava el desplaçament dels treballadors i que els productes que s'hi feien tinguessin una sortida ràpida a les vies de comunicació. Perquè les vil·les eren tot això: grans cases de camp que, igual que les masies d'ara, tenien una part dedicada a la producció –que anomenem *pars fructuaria*–, els espais dels treballadors –*pars rustica*– i un espai de residència per als propietaris –*pars urbana*–. Però sabem com era exactament la vil·la?

Encara que queda molt per excavar, en coneixem tota la planta. Està

Unguentari de vidre.
PROCEDÈNCIA: Museu
de la Conca Dellà.

ga el mausoleu es va ensorrar, però que es van seguir fent enterraments entre les ruïnes. Fins ara s'hi han excavat diverses tombes d'adults i d'infants. Malgrat l'austeritat dels enterraments, en un d'ells hi havia un ungüentari de vidre perfectament conservat que ens remet al costum de netejar els difunts amb olis.

A la terrassa inferior hi havia un *balneum*, la zona de banys de la casa. Als romans els agradava banyar-se com a activitat social, ja fos a les termes públiques de la ciutat o, qui s'ho podia permetre, a casa. Els propietaris de la vil·la de Llorís s'ho podien permetre i, a més, no s'estaven de res. Les sales de rigor –calentes, tèbies i fredes– tenien uns acabats de luxe: plaques de marbre, frescos i, de moment, una font amb l'escultura d'un lleonet.

Imagineu-vos com devia ser visitar una vil·la com aquesta en el seu moment d'esplendor. El tràfec de gent i de carretes a la zona productiva, que perfumaven l'ambient amb olor de vi i d'oli. El luxe d'un edifici elegant, separat del brogit, amb habitacions encarades a un gran pati per on s'escolen els rajos de sol. Refrescar-se en un bany amb l'aigua que raja de la boca d'un lleó. Imagineu-vos-hi, però no badeu: que hi ha ostones per sopar.

Un espai visitable. La vil·la va ser adaptada a la visita gràcies al pla FEDER 2014-2020, la Diputació de Lleida, el Consell Comarcal del Pallars Jussà i l'Ajuntament d'Isona i Conca Dellà. El Museu de la Conca Dellà, a Isona, exposa algunes de les peces trobades a Llorís, i hi organitza visites guiades 🗺️.

construïda sobre un vessant, amb les edificacions distribuïdes en tres terrasses. A la terrassa superior –la més propera a la via de comunicació– hi havia els magatzems, estables, premses de vi i oli i dipòsits. Les excavacions arqueològiques que s'hi van fer els anys 2001 i 2020 només van descobrir una part d'aquestes construccions, però gràcies a una prospecció geofísica feta l'any 2019 coneixem les estructures que queden sota terra.

A la terrassa central hi havia la residència, organitzada al voltant d'un pati rectangular. Les darreres excavacions,

especialment la duta a terme el 2021 en el marc d'un projecte de recerca de la Universitat de Barcelona, han posat al descobert alguns murs decorats amb pintures i, ocasionalment, algunes tesselles soltes d'un mosaic que encara no hem vist. Més enllà del refinament de la decoració, també es coneixen les canalitzacions d'aigua que donaven vida a la casa. I de la vida passem al món dels morts, perquè a l'extrem oest de la mateixa terrassa central hi trobem la necròpolis de la vil·la. Hi destacava un imponent mausoleu en forma de torre quadrada. Sabem que ja en època anti-

A dalt, excavació del 'balneum' l'any 2021 // PROCEDÈNCIA: Projecte de recerca de la UB.

A baix, recreació en 3D del 'balneum' // IMATGE: Joan Eusebi Garcia Biosca.

PROCEDÈNCIA: Consell Comarcal del Pallars Jussà. **Al detall, cap de lleó que feia de brollador** // PROCEDÈNCIA: Museu de la Conca Dellà.

**Garona-Nogueres s'edita amb el suport i la col·laboració d'institucions i organismes oficials.
Sense la seva ajuda i el seu compromís no seria possible publicar aquesta revista**

> AMB EL SUPORT DE

> AMB EL COMPROMÍS DELS AJUNTAMENTS DE

- BAIX PALLARS
- BOSSÒST
- CASTELL DE MUR
- ESTERRI D'ÀNEU
- LA POBLA DE SEGUR
- LA TORRE DE CAPDELLA
- RIALP
- SORT
- TREMP

> AMB LA COL·LABORACIÓ DE

–Arxiu Comarcal del Pallars Jussà	–Biblioteca Pública de Sort
–Arxiu Comarcal del Pallars Sobirà	–Biblioteca Municipal del Pont de Suert
–Arxiu Istoric Generau d'Aran	–Biblioteca Generau de Vielha
–Centre del Romànic de la Vall de Boí	–Bibliobús Pere Quart
–Biblioteca Pública Maria Barbal de Tremp	–Institut d'Estudis Ilerdencs

Empreses, entitats
i mitjans compromesos
amb el nostre projecte

garona *nogueres*

UNA REVISTA D'EDITORIAL GAVARRES
www.grupgavarres.cat

www.aneu.cat

@bochacallibreria

www.pirineustv.cat

PALLARS DIGITAL

www.pallarsdigital.cat

EL PUNT **AVUI+**

www.elpuntavui.cat

Tractants de bestiar a la Fira de Santa Teresa d'Esterri d'Àneu. Tardor de 1991.

FOTO: Joan Blanco. PROCEDÈNCIA: Consell Cultural d'Àneu (fons Joan Blanco).

DOSSIER NÚMERO 8 FIRES I MERCATS

EN EL PRÒXIM NÚMERO DE LA REVISTA TOCARÀ FIRAR-SE. FAREM UN REPÀS DE LES FIRES MÉS EMBLEMÀTIQUES DE LES NOSTRES CONTRADES, ALGUNES JA HAN DESAPAREGUT PERÒ ENCARA SÓN MOLT RECORDADES I D'ALTRES QUE CONTINUEN EN PLENA ACTIVITAT; EN MOLTES, EL BESTIAR N'HA ESTAT, I ENCARA N'ÉS, EL PRINCIPAL PROTAGONISTA. EN PARLAREM AMB TRACTANTS I COMPRADORS; TAMBÉ ANIREM A MERCAT ON, ENTRE EL BRUGIT DE LES PARADES, PARAREM L'ORELLA PER EXPLICAR LA IMPORTÀNCIA D'AQUESTS PUNTS DE TROBADA I SOCIALITZACIÓ QUE CADA SETMANA DONEN VIDA ALS NOSTRES POBLES I VILES.

**A PARTIR DEL 18 D'OCTUBRE DE 2024,
A LA VENDA EL NÚMERO 8**

NOTA: SI ALGUNA PERSONA DISPOSA D'IMATGES RELACIONADES AMB EL PROPER DOSSIER, LI AGRAIREM QUE CONTACTI AMB L'EDITORIAL (972 46 29 29 / garonanogueres@grupgavarres.cat)

Cadí Crema, el tendre més cremós

Cadí Crema és un formatge tendre i cremós elaborat amb llet de recollida diària de les 65 Granges Cadí repartides en 35 pobles de l'Alt Urgell i la Cerdanya. Un formatge ideal per acompanyar esmorzars, berenars i àpats familiars i que, alhora, dona vida a la terra.

Perquè consumint formatges Cadí estàs ajudant a mantenir viu el territori de l'Alt Urgell i la Cerdanya, fent que les sòcies i socis ramaders de la Cooperativa rebin un preu just per la llet i les nostres treballadores i treballadors un salari digne.

**DONEM VIDA
A LA TERRA**

CADÍ

• DES DE 1915 •

*Nova
imatge!*

Descobreix com donem vida a la terra a: www.cadi.es

